

היחס לשמות לעז בגליציה במאות ה-16 וה-17

רפאל קרויזר

דיווח התקדמות, סתיו תשע"ז

במהלך שנת המחקר האחרונה במכון 'עד הנה' לחקר יהדות גליציה ובוקובינה, נחשפתי לעושר התרבותי הרב והמגוון של יהדות גליציה ולעולמה הריאלי, ההיסטורי והתרבותי.

גילוייה של יהדות עשירה זו הוביל אותי למבט מחודש על יצירותיהם של גדולי הפוסקים, לתשומת לב למרחב היצירה הספרותית ולתהליכי עומק שהתרחשו במרחב היהודי בגליציה ולדרכי עיצובם והשפעתם על עולם ההלכה והיצירה היהודית.

מהצעת מחקר ראשונית שהגשתי על התפתחותה של הלמדנות הגליציאית עברתי לעיון מעמיק ביצירתו ההלכתית של רבי יואל סירקיש (1561-1640 קרקוב Kraków) בספרו הגדול והמונומנטלי 'בית חדש' שעל שמו נודע בכינוי הב"ח ובתשובותיו. במהלך המחקר והעיון נחשפתי לפרשה מסעירה של פסק הלכה מחודש בענייני גיטין שפסק הב"ח והקים עליו מתנגדים רבים, ביניהם רבי יהושע העשיל חריף בעל מגיני שלמה (1578-1648 לבוב Lemberg) ורבי נתן נטע שפירא בעל מגלה עמוקות (-1548 1633 קרקוב Kraków).

חשיפת פרשה זו פתחה בפני צוהר לעולם מרתק של יחסם של רבנים ופוסקים לשמות לע"ז שנקראו בהם היהודים ולדרכי עיצובם של הלכות כתיבת השמות בגיטין כתוצאה מיחסים מורכבים אלו.

עבודתי המחקרית הראשונה נעשתה על דרכי עיצובם של הלכות שמות בגיטין מזמנו של רבינו תם במאה הי"ב ועד לרבי משה איסרליש הרמ"א (נפטר ב-1572 בקרקוב Kraków), והכרעותיו ההלכתיות בסוגיה זו שהיו קשורות באופן עמוק לתהליך ההגירה של יהודי המערב מזרחה לפולין. שם המאמר העתידי להתפרסם בקרוב הוא: "שמות גיטין – לגלגולה של בעיה הלכתית מרבינו תם ועד הרמ"א".

עבודתי המחקרית השנייה קשורה בקשר ישיר לגילוי ההיסטורי שמצאתי בתשובת הב"ח והוא תיאור מנהג קריאת שם לעז במקביל לקריאת שם עברי במהלך טקס הברית. מתוך עיון זה סקרתי את עיצובם של טקסי קריאת השם באשכנז מהמאה הי"ד ומעברם תוך כדי שינויים בולטים למרחב הפולני במהלך המאות השש עשרה והשבע עשרה. שם המאמר העתידי לראות אור הוא: "גלגולם של טקסי מתן שם".

עבודתי השלישית שהיא מרכז עיסוקי בתקופה זו מוקדשת לספרות 'שמות גיטין'. כתיבה רבנית-מקצועית זו, שהלכה והתרחבה במאות הט"ו – הי"ז, פיתחה במהלך התקופה סוגה ייחודית של ספרי 'שמות גיטין', הממיינים ומקטלגים את דרכי כתיבת השמות ומצביעים על מהלכים תרבותיים שונים. עבודת המחקר שלי מתמקדת בתהליכי התהוותה של ספרייה זו, בדרכי עיצובה, ובהשפעותיה על ספרות ההלכה הקנונית.

בנוסף מצביע המחקר על מסורות רבניות פנימיות שהשתמרו בכתבי יד שנים רבות לאחר התפשטות הדפוס ועל עבודות קטלוג, מיון ומחקר בלשני של גדולי הרבנים בגליציה במאות הט"ז – י"ז. שם המאמר שבכוונתי לפרסם יהיה, ככל הנראה: "ספרות גיטין - מארכיון ללקסיקון".

במהלך עבודתי ביקרתי ב Center for Jewish History בניו יורק בחיפוש אחר תיעוד היסטורי של טקסי קריאת שמות באשכנז. סקרתי מאגרי שמות רבים, ביניהם המאגר החשוב <http://www.steinheim-institut.de/cgi-bin/epidat>

כמו כן במסגרת המכון שמעתי הרצאות העוסקות בתחומים הקרובים לנושאי המחקר, ביניהם פרופ' אלחנן ריינר, פרופ' טד פראם, פרופ' זאב גריס, פרופ' חוה טוריאנסקי ועוד. שוחחתי והתכתבתי עם חוקרים העוסקים בנושאים המשיקים לתחומי מחקרי, ביניהם פרופ' אהרן דמסקי, ד"ר אלישבע באומגרטן, ד"ר שמחה גולדין, פרופ' ג'רמי כהן, פרופ' רמי ריינר ותמרה אייזנברג.

תקוותי להמשיך ולעסוק בחומרים מרתקים אלו שתרומתם רבה הן לעולם המחקר הכללי בסוגיות כמו מהפכת הדפוס, ספריות, מחקר השמות ועוד והן למחקר בתחומי מדעי היהדות באמצעות הבנה טובה יותר של עולם ההלכה, דרכי עיצובו ויחסו המורכב עם הראליה.